

SYMBOL

Notat Søren Hald 2021

Kilder:

Åsta Østmoe Kostveit: Kors i kake, skurd i tre, s. 52-, 1997

Åsta Østmoe Kostveit: Folkekunst, tidtrøyte eller magi, 2018

Muruspjeld

Muruen eller maren var et som oftest kvinnelig vesen, som plaget dyr og mennesker på natten. De kunne gjøre vondt på mange vis, ødelegge kornforrådet, bederve maten, øllet osv. Til vern kunne man bruke både penta-, og heksagram også kallet marekors og hekselås. Eller man kunne skjære inn muruspjeld. Et spjeld stenger og et muruspjeld stenger muruen ute.

Spjeldene kunne ha mange former. De kunne være firkantede, som nett, sjakkbrett, andre med skrå ruter som fiskegarn. Andre former var timeglass, trekanter, romber. Felles for alle er rutemønsteret, som skal hindre de onde makter å komme inn og gjøre skade. (Folkekunst, s.123)

Sirkelen

I europeisk tradisjon går sirkelen som vern mot onde makter over 5000 år tilbake. Sirkelen brukt som vern i førindustriell tid i Norge finner man primært på lagga kar og mindre skrin. Tradisjonen kan ifølge Lilly Weiser-Aall dateres helt tilbake til Osebergfunnet og opp til 1800-tallet med en dateringstyngde på 16-1700-tallet. De fleste av de undersøkte karene i W-AA's undersøkelse har vært knyttet til melkestellet.

I datidens bondesamfunn var melkeprodukt en viktig ernærings- og inntektskilde. Og alt som var betydningsfullt måtte vernes på beste måte mot skadelige påvirkninger, slik som onde makter. Man kan selvfølgelig ikke utelukke at nyere bruk på av sirkelen på melkeredskap, f.eks. på 1800-tallet, kan ha vært ren tradisjon og dekor uten bevissthet om sirkelsymbolet sin opprinnelige betydning.

Seksbladrosen

Er kjent i Norge fra eldre jernalder. Er mye brukt under lagga trekar ofte med en sirkel rundt. Trolig ment som et vern mot onde makter eller som lykkebringende symbol, når man finner den på melke-, melkar, drikkekanner o.l. (s. 58). Produkter som var nødvendige for å opprettholde gårdens økonomi og tilfredsstille beboernes matbehov trengte særlig beskyttelse mot onde makter.

Øksen

Øksen er laget ved ild og har på den måten fått ildens verneevne og stålets skarphet. Symbolet finner man ofte på låvedører. Ved å risse inn økser, ønsket man å hindre inntrengere av tyve og onde makter (Folkekunst s. 95).

Knuter.

Valknuten, Olavsknute

Knuter tilla man tidligere magiske egenskaper. De kunne f.eks. hindre barselkvinnen i å føde. Derfor hjalp det hvis man løste opp alle knuter i barselrommet og at ingen satt med korslagt bein eller armer. De var heksenes viktigste hjelpemiddel i den svarte magien, men kunne også brukes som vern mot onde makter. Valknuter eller Olavsknuter er ofte sett på låvedører og i bunnen på kar for oppbevaring av fødevarer. Beskyttelse av fødevarer var viktig, herunder øllet. Valknuten har vært det mest utbredte tegnet i Norge, særlig populært i middelalderen (Kors i Kake, s.88-93).

Pentagram

Pentagrammet er kjent helt fra oldtiden og alltid brukt som ondtaavergende (apotropeisk) symbol. Det er et av de mest brukte vernesymbolene i folkekulturen. Pentagrammet har hatt mange forskjellige navne slik som femstjerne, alvekors, hekselås, murukross etc. Mange av navnene refererer slik til de onde maktene som symbolet skulle gi vern mot.

Når pentagrammet er tegnet med spissen oppad, anropes de guddommelige makter til vern mot det onde. Tegnes det med spissen ned, er det de onde maktene som blir anropt.

Pentagrammet ble også ofte brukt som bumerke. I de tilfeller anga det eiendomsforholdet og ga samtidig beskyttelse mot onde makter(Kors i Kake, s. 77-81).